

Tiyatro Sanatını Osmanlı Toplumuna Basın Yolu İle Tanıtmak İçin Çıkarılan Bir Gazete: Tiyatro (20 Mart 1874-12 Nisan 1875)

Ebru DAVULCU*

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde dağılma döneminde başlayan batılılaşma hareketleri, Tanzimat ile birlikte hız kazanmıştır. Evvelki dönemlere nazaran kültürel dönüşümün daha fazla hissedildiği bu dönemde, batılı anlamdaki tiyatro da Osmanlı Devleti'nde gelişmeye başlamıştır. İnsanların eğlendirilmenin yanı sıra düşündürüldüğü bu sanat dalı, Padişah Abdülmecit Dönemi'nde, Osmanlı hükümetince de desteklenerek nüvelenir. Bu dönemde, genellikle yabancı toplulukların sahne aldığı tiyatroya ilgi, daha çok, İstanbul'da Hıristiyan halkın oturduğu Beyoğlu'ndan gelir. Bununla birlikte padişahın da isteği ile devlet eliyle yaptırılan ilk tiyatro binası olan Dolmabahçe Tiyatrosu da açılır.

Batılı manadaki Türk Tiyatrosu'nun gelişmesinde ise, 1860'lı yıllar önemlidir. Gedikpaşa Tiyatrosu'nun kurulduğu bu dönemde, daha fazla seyirci arama gereksinimi duyulmuştur. Bunun için de oyunlar, Türkçe oynanmıştır. Ayrıca, Müslüman Türk oyuncular da sahnelerde boy göstermiştir. Padişah Abdülaziz'in tahta olduğu bu dönemde, devletin diğer ileri gelenleri de tiyatroya ilgi duymuştur. Ahmet Vefik Paşa, Ziya Paşa, Ali Bey tiyatro ile ilgilenen isimler arasında yer alır. Bu isimler, hem kendi oyunlarını yazmış hem de çeviriler yapmışlardır. Yine Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Recaizade Mahmut Ekrem, Ebüzziya Tevfik, Abdülhak Hamit de tiyatro sanatına katkıda bulunan isimlerdir.

Tiyatro sanatında yaşanan gelişme, dönemin basınının da ilgisini çekmiştir. *Terakki*, *Muhîp*, *Mümeyyiz*, *Diyojen*, *Hayâl* gibi yayınlar, tiyatro hakkında toplumu bilgilendirmiş, kimi zaman da oynanacak oyunları ilân etmişlerdir. Çalışmada incelenen *Tiyatro* gazetesi de 20 Mart 1874 ve 12 Nisan 1875 tarihleri arasında 86 sayı yayınlanarak tiyatro sanatının, toplumda tanınmasında, oyunların ilân edilmesinde etkili olmuştur. Agob Baronyan tarafından yayınlanan gazete; toplumsal, siyasi, ekonomik problemleri de dile getirmiştir. Bu çalışmada *Tiyatro* gazetesinin; kimlik bilgileri, teknik özellikleri, tirajı, aldığı reklam ve ilanlar, yazar ve karikatürist kadrosu hakkında bilgi verilmiş; gazetenin çıkış amacı ve yayın politikasından söz edilmiştir. Ardından da gazetede tiyatro sanatı ile ilgili yayınlanan yazılar değerlendirilmiştir. Niteliksel tarihsel tasarım karakterini taşıyan bu çalışma ile gazetenin tiyatro sanatının gelişmesindeki katkısı ve tiyatro sanatının Osmanlı Devleti'ndeki gelişiminin hangi evrede olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı'da Tiyatro, *Tiyatro* gazetesi, Agob Baronyan, Tanzimat Dönemi.

Çalışmanın Türü: Araştırma

A Gazette Issued For Introducing Art Of Theatre To Ottoman Society By Way Of Press: Tiyatro (20 March 1874-12 April 1875)

ABSTRACT

Westernization movements started in Ottoman Dissolution Era accelerated with Reforms. In this era in which cultural transformation was felt much compared with previous eras, theatre in sense of western started to develop in Ottoman Empire. This art branch which makes people think as well as entertains penetrated by supporting by Ottoman government in Sultan Abdülmecid Era. In this era, interest for theatre where generally foreign communities took the stage is coming from Beyoğlu where largely Christian people are residing in Istanbul. Nevertheless, Dolmabahce Theatre which is the first theatre built with support of state upon the request of sultan was opened.

In development of Turkish Theatre in sense of Western, 1860's are important. In this era when Gedikpaşa Theatre was founded, requirement of seeking more audiences was needed. For this, plays were performed in Turkish. Also, Muslim Turkish actors appeared on the stages. In this era when Sultan Abdülaziz was on the throne, other leaders of the state were interested in theatre.

Ahmet Vefik Pasha, Ziya Pasha and Sir Ali are among the persons interested in theatre. These persons both wrote their own plays and translated. Again, Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Recaizade Mahmut Ekrem, Ebüzziya Tevfik, Abdülhak Hamit are the names contributed into art of theatre.

Development witnessed in art of theatre attracted the attention of press of that era. Publications such as *Terakki*, *Muhîp*, *Mümeyyiz*, *Diyojen*, *Hayâl* informed the society about theatre, announced the plays to be performed at some times. *Tiyatro* gazette

* Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi

reviewed in the study was influential in introduction of art of theatre in society and announcement of plays by publishing 86 editions between 20 March 1874 and 12 April 1875. Gazette published by Agob Baronyan discussed social, political and economical problems. In this study, information were given about identity details, technical specifications, circulation, advertisement and announcements taken, author and caricaturist staff of *Tiyatro* gazette; it was mentioned about publication aim and publication policy of gazette. Then, articles published regarding art of theatre in the gazette were evaluated. It will be tried to determine contribution of gazette in development of theatre art and which stage development of art of theatre in Ottoman Empire is in with this study having the character of qualitative historical design.

Keywords: Theatre, *Tiyatro* gazette, Agob Baronyan, Reforms Era.

Type of Study: Research

1.Giriş

İnsanları eğlendirmek ve düşündürmek için gerçekleştirilen bir sanatsal faaliyet olan tiyatronun tarihi Batı'da, Antik Yunan Dönemi'ne kadar uzanır. Osmanlı Devleti'nde ise, dağılma döneminde gerçekleştirilen batılılaşma hareketleri ile tiyatro sanatı gelişim gösterir. Tanzimat Dönemi, tiyatronun gelişimi için milat kabul edilebilir.

19. yüzyılda devletin başkentinde nüvelenmeye başlayan batılı anlamdaki tiyatro, daha çok Hristiyan halkın oturduğu Beyoğlu'nda, büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. İlk tiyatro binası, Guistiniani adında bir Venedikli tarafından yapılmıştır. Fransız Tiyatrosu adını alan bu tiyatro, Fransız ve İtalyan toplulukların temsililerine sahne olmuştur (Buttanrı, 2011; 421). Dönemin padişahı Abdülmecit de tiyatroyu desteklemiştir. Musikili sahne eserleri ile ilgilenen Padişah Abdülmecit, sarayda, Türk gençlerinin de ders gördüğü bir konservatuar bulunmasına izin vermiştir (Sevengil, 1962; 16-17). Ayrıca, 1859 yılında, Dolmabahçe Sarayı'nın karşısına bir tiyatro binası yaptırmıştır. Devlet eliyle yapılmış ilk tiyatro binası olma özelliğini taşıyan bu tiyatrodaki yabancı toplulukların müzik dinletileri, operalar sunulmuştur (And, 1985; 1608). Saraydaki bu tiyatroya sadece Abdülmecit değil, diğer saray erkânı da ilgi duymuştur.¹

Batılı anlamdaki Türk Tiyatrosu'nun gelişmesinde ise, 1860 yılında kurulan Gedikpaşa Tiyatrosu'nun önemi büyüktür. Daha önce ülkeye gelen yabancı kumpanyalar ve azınlıkların oluşturduğu tiyatro topluluklarının, yeni seyirci arama gereksinimi duyması nedeniyle oyunlar, Türkçe kullanılarak oynanmaya başlamıştır. Güllü Agob'un bu konudaki girişimleri tiyatro tarihi açısından önemlidir.² Güllü Agob, Sadrazam Ali Paşa'nın İstanbul'un çeşitli bölgelerinde Türkçe oyunlar sergileyen tiyatrolar kurması koşuluyla kendisine sağladığı destekle, Türkçe oyunlar oynama imtiyazını 10 yıl elinde bulundurmıştır. Güllü Agob'un topluluğunda, Ermeni oyuncuların yanı sıra Müslüman Türk oyuncular da vardır (Buttanrı, 2011; 429-430).

Padişah Abdülaziz'in tahtta bulunduğu bu dönemde, devletin ileri gelenleri de –özellikle yurt dışına görevleri icabı çıkanlar– tiyatroya ilgi duymuşlardır. Ahmet Vefik Paşa, Ziya Paşa, Ali Bey tiyatroya, gerek kendi oyunları gerekse Moliere, Hugo, Voltaire, Lesage'den yaptıkları çevirileri ile hizmet vermişlerdir. Yine Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Recaizade Mahmut Ekrem, Ebüzziya Tevfik, Abdülhak Hamit Osmanlı Devleti'nde tiyatro sanatına ilgi duymuş ve eserleri ile bu sanata katkıda bulunmuşlardır³ (And, 1983; 2508-2510).

Osmanlı Devleti'nde, tiyatro alanında yaşanan gelişim, dönemin gazete ve dergilerinde yazılan kimi yazılara da konu olmuştur. 1870-1875 yılları arasında birbiri ardından çıkarılmaya başlanan gazeteler (*Terakki*, *Muhîp*, *Mümeyyiz*, *Diyojen*, *Hayal* gibi), tiyatro ile ilgilenmiş, tiyatronun Osmanlı Devleti'ndeki gelişimini, tiyatro yazarlarını, oyuncularını ya da idarecilerini eleştirmiş; bazen de oyun ilanları yayınlamışlardır (Özön, 1966; 658). Bu çalışma, *Tiyatro* gazetesi incelenerek yapılmıştır. Metin And, Osmanlı Devleti'nde tiyatro alanında yaşanan değişim ve gelişimi, tiyatro-toplum ilişkisini anlamak için üç

¹ Bu dönemde, saray tiyatrosundaki temsillerden birine, vezirlerin ve yabancı devlet elçilerinin gittiğine dair bir haber *Ruzname-i Ceride-i Havadis*'te görülmektedir (Ruzname-i Ceride-i Havadis, 18 Nisan 1861).

² Güllü Agob dışında bu dönemde; Ohannes Kasparyan, Sırapyan Hekimyan, Bedros Magakyan, Tomas Fasulyacıyan, Dikran Çuhacıyan gibi kimi isimler de tiyatro kurmuş ve temsiller vermişlerdir (Buttanrı, 2011; 439).

³ Bu dönemde yazarlar memurluklarından dolayı özellikle komedy türündeki eserlerine (hem hicvedici olmasından hem de maskaralık sayılmasından) adlarını koyamamışlardır. Adlarının yerine, “Bi zat tarafından” ya da “Ben” yazdıkları olmuştur. Namık Kemal'in mutasarrıf olduğu zamanlarda makalelerini N.K. ya da B.M inisiyalleriyle yazması, yine sürgünde olduğu zamanlarda kitaplarına sorumlu isim olarak dayısı Mahir Bey'in adının yazılması, Ahmet Mithat Efendi'nin kitaplarına yeğeni Mehmet Cevdet Beyin imza atması, Mehmet Tevfik'in kitaplarına “Ebüzziya” sonra da “Ebülfaruk” adını koyması gerekmiştir. Oyuncuların da durumu zordur. Müslümanlardan bu işe atılacakların fedâî olmaları gerekmiştir (Özön, 1966; 657).

tür kaynağın bulunduğunu belirtir. Bunlar basılı oyun metinlerinin öndeyiş ve sondeyişleri, tiyatro üzerine yazılan yazılar ve süreli yayınlarda yapılan eleştirilerdir (And, 2004; 72). *Tiyatro* gazetesi de dönemin bir süreli yayını olarak, tiyatro sahnelerinin kurulduğu, oyunların yazıldığı, çevirilerin yapıldığı bir dönemde, 1874-1875 yılları arasında yayınlanmıştır. Yayıncısı, Agob Baronyan'dır. Agob Baronyan, yayıncı olmasının yanı sıra birçok tiyatro eserine de imza atmış, önemli bir tiyatro yazarıdır. Yayınlarında genellikle dönemin, siyasi, ekonomik, toplumsal aktörlerini hicveden bir üslup kullanmıştır. Bu üslubu, *Tiyatro* gazetesinin yayın politikasında fark edilmektedir. Gazetede, kentsel yaşamın sıkıntıları; ekonomide, sağlıkta, ulaşımda, haberleşmede yaşanan zorluklar; modernleşme anlayışı ve dönemin diğer gazetelerinin yayın politikaları, yazılar aracılığı ile eleştirilmiştir.

Bunun yanında gazete, tiyatronun geliştiği ve bunun için de seyirciye ihtiyaç duyduğu bir dönemde, tiyatro sanatının topluma tanıtılması ve oyunların duyurulması görevini de üstlenmiştir. Özellikle batılı anlamdaki tiyatro sanatına dair yazılan yazılar; dönemin oyun yazarları, oyuncular, idarecileri –Güllü Agob Başta olmak üzere– tiyatro metinleri, tiyatro binaları hakkındaki eleştiriler; hem dönemi çözümlmek hem de tiyatro sanatının Osmanlı Devleti'ndeki gelişiminin hangi evrede olduğu hakkında bilgi edinmek bakımından değerlidir.

Niteliksel tarihsel tasarım karakterini taşıyan çalışmada; *Tiyatro* gazetesinin 20 Mart 1874 ve 12 Nisan 1875 tarihleri arasında yayınlanan 86 sayısından 85'i incelenmiştir. İncelenemeyen 84. sayıya ise, ulaşılamamıştır. Bu inceleme sonrasında gazetenin kimlik bilgileri, teknik özellikleri, tirajı, aldığı reklam ve ilanlar, yazar ve karikatürist kadrosu hakkında bilgi verildikten sonra çıkış amacı ve yayın politikasından söz edilmiş; ardından da gazetede tiyatro sanatı ile ilgili yayınlanan yazılar değerlendirilmiştir.

2. *Tiyatro* Gazetesi Hakkında Genel Bilgiler

Bu kısımda; *Tiyatro* gazetesinin kimlik bilgileri ve teknik özellikleri, tirajı, aldığı reklam ve ilanlar, yazar ve karikatürist kadrosu, çıkış amacı ve yayın politikası hakkında bilgi verilecektir.

2.1 *Tiyatro* Gazetesinin Kimlik Bilgileri

Tiyatro gazetesi, miladi olarak 20 Mart 1874 tarihinde yayınlanmaya başlamış, 12 Nisan 1875'te ise 86. sayısını çıkardıktan sonra yayın hayatına son vermiştir. Yayıncısı Agop Baronyan'dır.⁴ Gazetenin idarehane adresi yayın dönemi boyunca değişime uğramıştır. İlk 18 sayısı boyunca Han-ı Halil'de 31 numaralı odada çıkan gazete, aralıklı olarak yine bu adrese dönse de, Çemberlitaş'ta Emin Bey Hanı'nda, Babıali Caddesinde 25 numaralı dairede, Bahçekapısı'nda Rasimpaşa Hanı'nda 24 numarada, Bahçekapısı'nda 7 numarada da çıkmıştır.⁵ İlk 5 sayısı, Zartaryan Fabrikası'nda basılan gazetenin matbahane adresi de sürekli

⁴ Agob Baronyan, Edirne'de, 1843 yılında dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Ermeni okullarında tamamlayan Baronyan, ardından bir yıl süre ile Rum okuluna devam etmiş; ancak iş bulabilmek için resmi eğitimini yarıda bırakmıştır. Baronyan, önce bir eczanede çalışmış, sonra da muhasebecilik yapmıştır. 1864'te İstanbul'a taşınarak telgraf dairesinde çalışmış, kısa bir süreliğine de Üsküdar'daki Ermeni okulunda öğretmenlik yapmıştır.

Agob Baronyan hevesli bir okur olarak bazı Avrupa dillerini, özellikle de İstanbul'da edebî ve teatral hayatta önemli olan Fransızca ve İtalyanca dillerini öğrenmiştir. Yayınlanan çeşitli dergilere katkıda bulunarak yazarlık konusunda, daha sonra yazacağı hicivler için, deneyim kazanmıştır. Kendisi de süreli yayın hazırlamış; ancak bu yayınların ömrü kısa olmuştur. Yayınları arasında *Poğ aravodyan* (*Sabah Borusu*), *Yeprad* (*Fırat*), *Meşu* (*Arz*), *Tadron* (*Tiyatro*), *Khigar* (*Bilgi*), *Dzidzağ* (*Güllü*) adlı dergiler bulunmaktadır. Ayrıca *Yergu Derov Džara mı* (*İki Efendili Uşak*), *Adamnapuyın Arevbyan* (*Şark Dışçısı*), *Medzabadiv muratsganner* (*Haşmetli Dilenciler*), *Bağdasar Ağpar* (*Bağdasar Emmi*), *Aşkayın çöçer* (*Milli Kodamanlar*), *Hosbosi Tzeradedr* (*Dedikoducunun Defteri*), *Baduyd mı Bolso Tağerin Meç* (*İstanbul Mahallerinde Bir Gezinti*), *Kağakavarutyan vinasneri* (*Adabın Zararları*) adlı eserleri de mevcuttur. Baronyan eserlerinde mevki sahiplerinin, kilise liderlerinin beceriksizliklerini, manastırdaki keşişlerin tembelliklerini, İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin yetersizliğini, 1863 tarihli Ermeni Milli Nizamnamesi'nin yetkilendirdiği Milli Meclis'te tartışmaya girişmenin anlamsızlığını, zenginlerin cimrilliğini, aile ilişkilerini bozan tuhaf toplumsal örf ve adetlere bağlılığı, Padişahın yönetimini hicvetmiştir. Agob Baronyan, 27 Mayıs 1891'de Ortaköy'de ölmüştür (Norchad, 2012, 7-12).

⁵ Gazetenin, 18 ve 21. sayılar arasında Çemberlitaş'ta Emin Bey Hanı'nda 6 numaralı mağaza, 21 ve 53. sayılar arasında yeniden Han-ı Halil'de 31 numaralı oda, 53. sayıdan 55. sayıya kadar Babıali Caddesinde 25 numaralı daire, 55 ve 63 sayı arası Han-ı Halil'de 31 numaralı oda, 63-78 arası Bahçekapısı'nda Rasimpaşa Hanı'nda 24 numara, 78-80 arası Han-ı Halil'de 31 numaralı oda, 80. sayıdan sonra kapanıncaya kadar Bahçekapısı'nda 7 numara idarehane adresidir.

değişmiştir. Mekteb-i Sanayi, İzzet Efendi, Terakki, İğyadentisyen gazetesinin basıldığı matbaalardır.⁶ İdarehane ve matbaa değişimine ilişkin olarak gazetede bilgi verilmiştir. Buna bir örnek, 12. sayıda yer alan “İlan-ı Mahsus” adlı yazıdır. Yazıda, mahalli idarenin ve matbaanın değiştiği ifade edilmiş, Çemberlitaş’ta Emin Bey Hanı’na nakil bulunduğu açıklanmıştır (*Tiyatro*, 9 Mayıs 1874). 17. sayıda, bir buçuk aydır matbaalar âleminde dolaşan gazetesinin, bir önceki gün Terakki Matbaası’na vasıl olduğu dile getirilmiş, bu matbaada kaç gün ikamet edeceğinin bilinmediği de mizahî bir dille açıklanmıştır (*Tiyatro*, 27 Mayıs 1874). 19. sayıda, “İhtar” adlı yazıda, gazetesinin idarehane ve matbaasının yeniden değişerek Bab-ı Ali Caddesi 25 numaraya nakledildiği bildirilmiş (*Tiyatro*, 3 Haziran 1874); 62. sayıda “İhtar” adlı verilen başka bir yazıda, idarehanenin Bahçekapısı’nda Rasim Paşa hanında 24 numaraya naklolduğu ifade edilmiştir (*Tiyatro*, 6 Kanun-i sani 1874). Görüldüğü üzere, idarehane ve matbaa değişimi ile ilgili yapılan ihtarlar, sadece nereye naklonulduğunu aktarmaktadır. Bu naklin sebeplerine ilişkin bir bilgi yoktur; ancak matbaa değişiminin sonuçlarına ilişkin bilgi mevcuttur. 11. sayıda yer alan “İtizar” başlıklı yazıda, *Tiyatro* gazetesinin ilk çıktığı zamandan itibaren basıldığı matbaanın meşguliyeti, gazetesinin kendine özel matbaasının olmaması ve bu nedenle muhtelif matbaalarda basılması nedeniyle sütunların tertibinde bir hayli hatanın meydana geldiği belirtilmiş, okuyuculardan af dilenmiştir (*Tiyatro*, 6 Mayıs 1874).

Nüshası 40 paradan satılan gazetesinin seneliği ise, Dersaadet için üç beyaz mecediyedir. Taşra satışlarında ayrıca zam yapılacağı belirtilmiş, abonelik bedelinin peşin alınacağı ifade edilmiştir.

Gazete, haftada iki kez Cumartesi, Çarşamba günleri yayınlanmıştır. Nüshaları incelendiğinde, kimi sayılarının basım tarihi ile ilgili hata yapıldığı görülmüştür. Bu hataların ilki, 30 ve 31. sayıların basım tarihinde görülür. Her iki nüsha da 11 Temmuz 1874 tarihli. Diğer bir hataya 36. ve 37. sayılarda rastlanır. 36. sayı, 4 Ağustos 1874 tarihli iken; 37. sayı, bir gün sonra, 5 Ağustos 1874’te basılmış gibi görünmektedir. Yine 53. ve 54. sayılarda yapılan bir hata ile, 53. sayı 30 Eylül 1874’te; 54. sayı, bir hafta önce 23 Eylül 1874’te yayınlanmış gibi gösterilmiştir. Son olarak 59. sayı, 21 Teşrin-i evvel 1874, 60. sayı, 12 Teşrin-i evvel 1874 tarihli.

Gazetesinin yayınına ara verdiği de olmuştur. Bu aralardan ilki, 61. sayıdan sonra verilmiştir. 61. sayı, 16 Teşrin-i evvel 1874’te; 62. sayı, 6 Kanun-i Sani 1874’te yayınlanmıştır. “Avdet” başlığı ile gazetesinin 62. sayısında yer alan bir yazıda, gazetesinin neden iki aydır yayınlanmadığı sorgulanmıştır. Gazete, bu iki aylık sürede kapatıldığını ve bu nedenle ekonomik olarak sıkıntıya düştüğünü mizahî bir dille ifade etmiştir. Gazetesinin, çıkmadığı bu iki aylık sürenin bir ayında, kapatılmaları için sebep gösterilen durumu araştırdığı, ancak bir hata bulamadığı açıklanmıştır. Kalan bir ayda ise bir gün akşama kadar postaya bir mektup vermek için uğraştığı, bir gün Büyükdere’ye gitmek için vapura bindiği ve ancak akşam oraya ulaştığı, bir gün de yeniden İstanbul’a gelmek için çabaladığı, diğer bir gün Balıkpazarı’ndan geçmek için uğraştığı, o günün ertesinde de çamurlarını temizlemekle meşgul olduğu dile getirilmiştir. Böylece yazıda, ulaşım, haberleşme ve çevre sorunlarına da değinilmiştir (*Tiyatro*, 6 Kanun-i sani 1874).

Gazete 63. sayısından 73. sayısına kadar, birçok kez ara vermiş, periyodik bir yayın çizgisi takip edememiştir. Bu aralara ilişkin ise gazetede iki ayrı yazı çıkmıştır. Bu yazılardan biri, 65. sayıda yayınlanmıştır. Yazıda, gazetesinin bir önceki hafta çıkmadığı, bunun nedeninin ise mahza muharrirlerin namizacılığı olduğu ifade edilmiştir (*Tiyatro*, 30 Kanun-i sani 1874). Diğer yazı ise, 73. sayıda yayınlanmıştır. “Beyan-ı Mazaret” adı ile verilen yazıda, gazetesinin bir önceki hafta Çarşamba ve Cumartesi günleri çıkmamasının sebebinin idarehane değişiminden kaynaklandığı dile getirilmiştir. Bu nedenle okuyucudan özür dilenirken, idarehaneye gönderilecek her tür evrakın Esad Efendi Hanı’nda yedi numaraya ulaştırılması istenmiştir (*Tiyatro*, 26 Şubat 1875).

Tiyatro gazetesi, 86 sayı yayınlandıktan sonra, 12 Nisan 1875 tarihinde kapatılmıştır. Gazetede, kapanacağı ile ilgili, herhangi bir yazı ya da ilana rastlanmamıştır. Ancak, hem *Tiyatro*’nun hem de diğer gazetelerin yayınlarına verilen aralar, yaşadıkları siyasi ve ekonomik problemler gazetesinin kapanması hakkında bir fikir vermesi bakımından önemlidir. Bu konuda gazetede verilen bir ilanda; *Latife*, *Letaif-i Asar*, *Hayal* adlı gazetelerin bir ay müddetle tatil edildiği (*Tiyatro*, 20 Kanun-i sani 1874); 68. sayıda, *Karagöz* gazetesinin kapatıldığı açıklanmıştır (20 Kanun-i sani 1874). Gazetelerin sık sık kapatıldığı bu döneme, pul

⁶ Gazetesinin, 6. sayısını İğyadentisyen matbaasında, 7. sayısını Zartaryan Fabrikası’nda, 9. sayısını Mekteb-i Sanayi Matbaası’nda, 12. sayısını İzzet Efendi Matbaası’nda, 17. sayısını Terakki Matbaası’nda, 19. sayısını İzzet Efendi Matbaası’nda, 73. sayısını ise kapanan kadar İğyadentisyen’in Matbaası’nda basılmıştır.

vergisini nedeniyle yaşanan ekonomik problemler de damgasını vurmuştur. 74. sayıda “Bir Muhavere” adı ile hazırlanan bir yazıda, iki paralık pul vergisi ödememek için önerilerde bulunulmuştur. Bu önerilerden biri, çıkarılacak gazetelerin tarihini, iki paralık vergi için çıkarılan nizamın tamiminden bir hafta öncesi şeklinde belirlemek; diğeri, çıkarılacak gazetelere iki üç hafta sırt sırta tarih koymaktır. Birinci öneri sayesinde gazetelerin hiç vergi vermeyeceği, ikinci öneri ile ise, ayda iki defa olsun vergi verilmeyeceğinden ekonomik olarak sıkıntıya girilmeyeceği bildirilmiştir (*Tiyatro*, 1 Mart 1875). Gazetenin pul vergisi nedeniyle duyduğu rahatsızlık; 75, 76, 83. sayılarda da belirtilmiştir (*Tiyatro*, 5 Mart 1875; *Tiyatro*, 8 Mart 1875; *Tiyatro*, 2 Nisan 1875). 83. sayıda başlıksız olarak verilen bir yazıda, gazetelerin pul vergisi vermesinin yanlışlığından söz edilmiştir. Yazıda, gazetelerin iki para pul vergisi verirken okuyandan, gözden, kulaktan, havadan hatta aydan neden vergi alınmadığını sorgulanmıştır. Ardından gazetelerin koca bir medeniyetin ruhu olup da vergi vermesi isteniyorsa, insanların da ruh sahibi olması nedeniyle vergi vermesi gerektiğine değinilmiştir. Pul vergisinin medeniyeti ruhsuz bırakacağı da açıklanarak eleştiri yapılmıştır (*Tiyatro*, 2 Nisan 1875).

Gazetelerin bu dönemde yaşadığı problemlerden biri de içerikle ilgilidir. 86. sayıda “Fal” başlığı ile hazırlanan bir yazıda, yeni çıkan *Sadakat* gazetesine verilen öğütler üzerinden yapılan bir eleştiride, *Sadakat*'ın dikenler arasında biten bir gül olduğu ve ikbalinin parlak görüldüğü belirtilmiştir. Ancak yazının devamında yapılan açıklamalarla, ikbal ile ilgili ifade edilen bu durumun, bir ironi olduğu anlaşılmaktadır. Yazıda, *Sadakat* gazetesinin ileriki dönemlerde haftada bir mütercim, saatte bir muharrir değiştirmeye mecbur olacağı, ilan bulmak için uğraş vereceği, sadakatten (?) ayrılırsa ilan bulamayacağı belirtilmiştir (*Tiyatro*, 12 Nisan 1875). Bu yazı, gazetenin kapanmadan evvelki son sayısında yayınlanmış, gazetelerin varlıklarını devam ettirebilmek için, siyasi gücün yanında olması gerektiği dile getirilmiştir.

2.2 Tiyatro Gazetesinin Teknik Özellikleri

Gazete, 38 cm. boyunda, 4 sayfa olarak yayınlanmıştır. Sayfalarda haber ve diğer yazılar üç sütun halinde düzenlenmiştir. İçerikte kimi tiyatro eserlerinden kesitlerin yanı sıra haberler, hikâyeler, fıkralar, muhavereler, bilmeceler yer almaktadır. Her sayıda bir tane karikatüre yer verilir. Bu karikatür, gazetenin son sayfasında, üst kısımdadır. Karikatürün altından bir ince çizgi ile ayrılan sayfa, yine üç sütuna bölünür ve bu kısımda genellikle ilanlar, bilmeceler, gazetenin yayıncısının ve matbaasının ismi bulunur. Gazetenin ilk sayfasında ise, en üstte sağda sene, ortada tarih, solda numara bilgisi mevcuttur. Bu bilgilerin hemen altından bir yatay çizgi, sayfa boyunca çizilmiştir. Bu çizginin altında ortada büyük, kalın puntolarla “Tiyatro” yazılıdır. Gazete isminin sağında mahalli idare adresi, Dersaâdet ve taşra için abonelik bedeli, nüsha fiyatı alt alta belirtilmiştir. İsmi sol kısmında ise ilan bedeli hakkında bilgi verilmiştir. Bu kısmın altı bir kalın ve bir ince çizgi ile sayfanın eni boyunca çizilmiş ve hemen altına sağ ve sol kısımlara tarih, ortaya ise, “Haftada iki defa neşrolur eğlence gazetesidir.” ibaresi yerleştirilmiştir. Bu ibare zamanla, “Her Cumartesi ve Çarşamba neşrolunur eğlence gazetesidir.” şeklinde kullanılmıştır.

2.3 Tiyatro Gazetesinin Tirajı, Aldığı İlan ve Reklamlar

Gazetenin tirajına ilişkin bilgi verilmemiştir. Bununla birlikte okuyucu ilgisi ile ilgili ipucu niteliğinde, birkaç bilgiye ulaşılmıştır. Bu konuda bir yazı, 10. sayıda “İhtar” adı ile yayınlanmıştır. Yazıda, *Tiyatro* gazetesini ücretle okuyanlar, gazeteleri kirletmemeleri konusunda uyarılmışlardır. Okuyuculardan geri kalan gazetelerdeki kirin (kan lekesi), rahatsız edici olduğu belirtilmiştir (*Tiyatro*, 2 Mayıs 1874). Bu ihtar, gazetenin ücretle okuyularının da var olduğunu anlamak bakımından değerlidir. 20. sayıda ise “Mühim İlan” adlı bir yazıda, gazete okuyucularından gelen Te’hiri caiz olamayacak surette mühim telgrafları, ilave bir nüsha çıkararak neşrecekleri bildirilmiştir. Okuyucunun gazete okuyucusuna olan ilgisinin anlaşılması bakımından bu ilan önemlidir (*Tiyatro*, 6 Haziran 1874). Yine 5. sayıda verilen bir ilanda, okuyuculardan gazete derç olunmak için bazı evrakların gönderildiği; ancak imzasız oldukları için yayınlanmadığı dile getirilmiştir (*Tiyatro*, 15 Nisan 1874). 7. sayıda ise okuyuculardan gelen mektuplardan bir kısmı yayınlanmıştır. Yayınlanan mektuplar, *Tiyatro* gazetesinin diğer gazeteler hakkında yaptığı eleştiriler üzerine okuyucuların tepkisini içermektedir (*Tiyatro*, 22 Nisan 1874). Her ne kadar *Tiyatro*'ya karşı olumsuz bir tavır benimsemiş olsalar da yine de takip ediyor olmaları, gazete okuyucusuna duyulan ilginin bir göstergesidir. Son olarak 67. sayıda yayınlanan bir yazıda geçen şu ifadeler de okuyucu ilgisini anlatmaktadır (*Tiyatro*, 30 Kanun-i sani 1874): “Bu hafta gazetemize bir hayli telgraf vürud etmiş olduğundan biz de sırasıyla derç eyledik.”

Gazete, ilan ve reklam almaktadır. İlk sayısında da ilânat bedeli hakkında bilgi vermiştir. Bedel, bir defalık ilanın satırından üç kuruştur. Aynı ilan birkaç defa basılacak olursa ayrıca pazarlık yapılacağı da bildirilmiştir. İlânat bedeli hakkında verilen bu bilgi, gazetenin tüm sayılarında aynen yer almaktadır.

Gazetede yer alan ilk ilan, yine ilk sayıdadır. Bu ilan, *Aldavanlık* adında, bir perdelik, bir komedyaya aittir (*Tiyatro*, 20 Mart 1874). Aynı sayıda ve sayfada verilen diğer bir ilan da Agop Baronyan'a ait bir komedyaya tiyatrosunun Han-ı Halil'de üst katta açık olduğunu bildirmek için yayınlanmıştır (*Tiyatro*, 20 Mart 1874).

Son olarak 1. sayıda "İlânat" adı ile verilen diğer bir ilan ise Şirket-i Hayriye vapurlarının bazılarının hareket vakitlerini duyurmak için verilir gibi görünse de eleştiri amacı gütmektedir. Bu ilan, gazetenin yayın politikasının anlaşılması bakımından da önem taşımaktadır (*Tiyatro*, 20 Mart 1874):

Numara	Saat	Dakika
13	Yeni çıma ne vakit gelir ise:	
14	Biletçinin hesabı ne vakit biter ise:	
11	Yönünü ne vakit alır ise:	
3	Kazanı ne vakit ısınır ise:	
5	Dümenci ne vakit hazırlanır ise:	
6	Tentenin tamiri ne vakit biter ise:	

Gazetede verilen bu ilk ilanların ardından her sayıda bir ya da daha fazla ilana yer verilmiştir. İlanların önemli bir kısmı tiyatro oyunlarına ayrılmıştır. Gazetenin 2. sayısında *Besa* ya da *Abde Vefa*, 6. sayısında Don Gregorio'ya ait *Mabcutbiyetin Mükafatı*, *İki Donsuzlar* ve *Ya Rabbi Şükür Sofra Kuruldu*, 17. sayıda *Müşteri ile Müvezzî*, 21. sayıda *Bursalı*, 31. sayıda Güllü Agob idaresinde *Paris Çapkını* ve *Geveze Berber*, 42. sayıda *Değirmenci Kızı*, 58. sayıda *Kürenin Dramı*, *Gürub-i İhsan* ve *İki Donsuzlar*, 60. sayıda *Arifin Hilesi*, 63. sayıda *Bel Elen*, 65. sayıda *Label Elen*, 69. sayıda *Otuş Sene* yahut *Kumarbazlık Encamı*, 70. sayıda *Delile*, 71. sayıda *İşte Alafranga*, *Lostracının Mirası*, *Çocukların Refi*, 78. sayıda *Paris Fukarası*, 82. sayıda *Pamela*, 83. sayıda *Fevkalade* adlı oyunların duyurumu yapılmıştır. Bu oyunlardan bazılarının ilanı, farklı sayılarda tekrarlanmıştır. İlanların bir kısmında, oyunların Milli olduğu ifade edilmiş, halkın ilgisi çekilmeye çalışılmıştır. Örneğin 70. sayıda ilanı verilen *Delile* adlı oyunun milli bir dram olduğu (*Tiyatro*, 8 Şubat 1875), 71. sayıda ilan edilen *Lostracının Mirası'nın* ise milli bir komedyaya olma özelliğini taşıdığı belirtilmiştir (*Tiyatro*, 11 Şubat 1875). Bununla birlikte kimi ilanlarda da oyunlarının yazarının Avrupalılığı dikkat çekici bir unsur olarak kullanılmıştır. Buna örnek ise 7. sayıda verilen Don Gregorio'ya ait *Mabcutbiyetin Mükafatı*, *İki Donsuzlar* adlı komedyalarıdır (*Tiyatro*, 22 Nisan 1874).

İlanlarda tiyatro oyunlarının yanı sıra kanto ve raks yapılacağına da reklamını vermiştir. Örneğin 31. sayıda Güllü Agob idaresinde *Paris Çapkını* ve *Geveze Berber* oyunlarının yanında *Ahmak Köpek* kantosunun da izleneceği ifade edilmiştir (*Tiyatro*, 11 Temmuz 1874). Yine 69. sayıda verilen *Otuş Sene* yahut *Kumarbazlık Encamı* oyununun ilanının altında raks ve kanto içeren Polonya balosu düzenleneceği belirtilmiştir (*Tiyatro*, 5 Şubat 1875). Tiyatro oyunlarının yanı sıra yeni yayınlanacak olan kitapların; satılık ev, arsa-arazi ve eşyaların da ilanı yer almaktadır.

Gazete, bu ilanlara sayfalarında yer verse de ilan vermek hususundaki fikri, olumlu değildir. Gazeteye göre ilan, yayınların safrasıdır; ilan vermek ucuzca yapılacak tellallıktır. Bu hususta, 23. sayıda yayınlanan *İlan* gazetesi hakkındaki yazı önemlidir. Yazı, "İlan gazetesi" adını taşımaktadır. İronik olarak *İlan* gazetesinin mündericatinin çok önemli olduğu belirtilmiş, bundan böyle her tür ilânata neşredebileceği ve böylece boş adamlara iş bulacağı gibi ev ve dükkânlara da ucuzca tellallık edeceği açıklanmıştır (*Tiyatro*, 17 Haziran 1874). 25. sayıda yayınlanan bir başka yazıda ise, gazetelerin son sayfasında ilandan başka bir yazı bulunmamasına sebep olarak ilanların gazetelerin safrası olması gösterilmiştir. Bununla bağıntılı olarak da *İlan* gazetesinin bütünüyle safraya olduğu kaydedilmiştir (*Tiyatro*, 24 Haziran 1874).

2.4 Tiyatro Gazetesinin Yazar ve Karikatürist Kadrosu

Gazetede yazıların tamamına yakını imzasız olarak yayınlanmıştır. İmzalı yayınlanan birkaç yazıda ise yazarların gerçek adları yerlerine müstear adlarını kullandıkları görülmüştür. Kullanılan müstear adlara bakıldığında Kalem, H.S., M.R., Mest-i Garib, Şark, Helvacı, Muhtar, Figaro, C., Muhibb-i Vefâ-Şiârın, Çaylak, H.E. isimleri göze çarpar.

Gazetenin her sayısının son sayfasında yer alan karikatürler de çoğunlukla imzasızdır. İmzalı karikatürlerde görülen isimler ise, Berberian ve Tinghip'tir.

2.5 Tiyatro Gazetesinin Çıkış Amacı ve Yayın Politikası

Gazetenin ilk sayısında yer alan, "Mukaddime" adlı yazıda, bir tiyatro sahnesi canlandırılmıştır. Bu sahnede, *Şark*, *Mecmua-i Maarif*, *Hayal*, *Basiret*, *Rużname*, *Terakki* adlı gazeteler, bir salonda yerlerini almış, kendilerine verilen rolleri yapmaktadırlar. *Şark*, kelimeleri ipe dizmekte, *Mecmua-i Maarif* hiddetle gezinmekte, *Hayal*, tiyatro başına yıkılmasını diye ayaklarını duvara dayamış yatmakta, *Basiret* yemek yiyerek millete hizmet etmekte, *Rużname* yolda tekeri kırılan bir öküz arabasından haber beklemekte, *Terakki* ileri gitmek için adımını açmış dururken uyulamaktadır. Hata ve sevap da yaka paça sahneye gelmiştir. Sevap hataya, kırdığı cevizin bini aştığını, bunca fenalıktan sonra susup oturmayacağını, bir tiyatro açıp kendini meydana koyacağını ifade eder. Gazeteler –özellikle de *Şark* ve *Hayal*–, bu durumdan rahatsız olurlar. Hata sevaba, tiyatrodaki ne oyunlar vereceğini sorduğunda ise, sevabın verdiği cevap, *Tiyatro* gazetesinin yayın politikasını anlamak bakımından değerlidir: "Adam sen de! Oyundan çok ne var? Mesela iki *Şark* nüshasının birbirine kurşun sıkması komedi bir perde. (*Şark*'ta eser-i hiddet görünür) *Hayal*'in bir Vanlı ile mücadeleye girişip sonra onu bırakarak Van kedisi ile düelloya kalkışması, dram iki perde (*Hayal* her ne kadar hırslanır ise de yine ayağını tavandan çekmez) Bir Hasköy vapurunun geçen ki soğuklarda köprüye gelirken yolda kazanı donması, trajedi beş perde. Yağmurlu havalarda tramvay müşterilerinin arabalarda duş yapması, opera üç perde. Keza ve keza..." (*Tiyatro*, 20 Mart 1874).

Bu yazı, *Tiyatro* gazetesinin çıkış amacını ve yayın politikasını anlamak bakımından önemlidir. *Tiyatro* gazetesinin dönemin gazetelerinin toplumsal, siyasi, ekonomik sorunları yansıtmadıklarını belirterek, basın alanındaki bu eksikliği gidermek için yayın hayatına başlamıştır. Bununla birlikte yayınlanan 86 sayı incelendiğinde gazetenin, tiyatro sanatını topluma tanıtmaya ve bu sanata ilgi duyanlara tiyatro ile ilgili bilgi verme, duyuruda bulunma görevlerini de yerine getirdiği görülmektedir. Güllü Agob Efendi'nin tiyatrodaki *Lal Bel Elen* adlı müzikali oynatması üzerine, eğer vakitleri olursa bundan sonra gazetede besteli bendler neşreceklerini açıklamaları, bu konuda örnektir (*Tiyatro*, 23 Kanun-i sani 1874).

Gazete, yazılarını hazırlarken muhalif-mizahî bir çizgi benimsemiştir. Kent hayatının getirdiği sıkıntılar⁷; ekonomide, sağlıkta, ulaşımda⁸, haberleşmede yaşanan zorluklar; modernleşme anlayışı⁹ ve dönemin gazetelerinin yayın politikaları¹⁰ gazetenin irdelediği ve eleştiri yağmuruna tuttuğu konular arasında yer alır.

⁷ Çevre kirliliği de gazetede eleştiri almıştır. Beyoğlu sokaklarının tozlu oluşu (*Tiyatro*, 18 Nisan 1874), yazları Beyoğlu'nda suyun bulunmaması (*Tiyatro*, 24 Haziran 1874), piyasalarda yaşanan ekonomik problemler, toplumun giderek fakirleşmesi de gazetede ele alınmıştır (*Tiyatro*, 6 Haziran 1874). Bu bakımdan gazetenin toplumsal muhalefetin bir aracı olduğu ifade edilebilir. Toplumun sorunları, toplum adına dile getirilmiş; hem toplumun sesi olunmuş, hem de toplum sorunlarının dile getirilmesi ile rahatlatılmıştır. Gazetede ele alınan konulardan biri ticarî ürünlerin içeriğinin kalitesizleştirilmesi ya da sağlığa zararlı hale getirilmesidir. Esnafın toplumun güvenini sarsacak uygulamalarına değinilmiş, toplumsal bir problem olarak güvensizlik sorununun ortaya çıkmasının sebepleri tahlil edilmiş istenmiştir. Bu konuda "Ticaret" adı ile hazırlanan bir yazıda; böreklerde çerçiş yağının, kadın yüzünde kırmızının, tramvayın önünde kemiğin, sütçü güğümlerinde suyun, Balıkpazarı'nda yayılmış çamurun, kömür çuvallarında çakıl taşının, Hasköy vapurlarının dibindeki deliklerde pamuğun olduğu belirtilmiştir. Böylece sadece ticarî ürünlerin hali değil, kadınlar ve belediye hizmetleri de yerilmiştir (*Tiyatro*, 11 Nisan 1874). Bir başka yazıda ise, tıp alanında, hekimlerin mesleklerini icra ediş biçimlerinde yaşanan problemlere ve bu nedenle ortaya çıkan toplumsal güvensizlik sorununa değinilmiştir. "Hekimlerde Terakki" adı ile verilen yazıda, hekimlerin eskiden bir hastaya bakmak için eve girdiklerinde önce süprütülüğe gidip orada ne görürlerse hastanın illetini ona bağladıklarını; tıp ilminin gelişmesi ile birlikte ise, hekimlerin eve meslekleri gereği (!) ayakkabılarını çıkarmadan girip ufak bir muayeneden sonra bir şey anlayamadıkları için hastaya sorular sorup sonra da ihlamur içmesini tavsiye ettiklerini aktarmışlardır (*Tiyatro*, 15 Nisan 1874).

⁸ Ulaşım konusu ile ilgili olarak, Rothchild'in, İzmir'de fukaralar için bir hastane yapacağına ilişkin verilen bir haber karşısında, haberi dinleyen, şimendiferle gelen başı gözü patlamış, ayağı kırılmış kişiler için bir de Yedikule'ye hastane yapılmasını dilemesi, bir örnektir (*Tiyatro*, 4 Nisan 1874). Buna benzer biçimde Şirket-i Hayriye'nin vapurları, omnibüslerin rahatsızlığı ve tramvayların yavaşlığı da gazetenin eleştirilerinden nasibini almıştır. Şirket-i Hayriye vapurlarını eleştirmek için gazetede yazılara rastlanır. Örnek bir yazı, 1. sayıda yer alır (*Tiyatro*, 20 Mart 1874).

⁹ Modernleşmenin toplumda metanomik olarak anlaşılması yerilir ve taklit ederek gerçekleştirilemeyeceği belirtilir. 2. sayıda, "Eldiven" başlığı ile verilen bir yazı, bu konuda örnektir. Yazıda, Beyoğlu'na, kızına eldiven almak için giden bir şahsın Fransızca bilmediği için yaşadığı sıkıntı anlatılmaktadır. Bir dükkâna girerek eldiven almak istediğini ifade eden bu şahıs, içerideki madamın kendilerinde eldiven değil gan (Fransızca gant eldiven demektir.) satıldığını belirtmesi üzerine yaşanan problem, dükkân sahibinin gelmesi ile son bulur. Yazıda dikkat çeken husus, şahsın ekonomik durumun kötü olması sebebi ile masraf etmek istemediğini belirtmesi, bir eldiven almayı düşündüğünü, kızının bu eldiveni farklı günlerde farklı eline takabileceğini söylemesidir. Hem

Tiyatro gazetesi, 26. sayısında bir kanunname de yayınlamıştır. Maddelerde, müretteplerin müsveddeleri kimseye göstermemesi, idarehaneye gelen ziyaretçilerin müretteplerin yanına uğramaması, müvezzi'lerin satamadıkları nüshaları iade ederken gazetelerdeki mührün üzerinde olması, müvezzi'lerin gazete almaya geldiklerinde düzeni bozmamaları gerektiğine değinildiği görülmüştür. Bu kurallara uymayanlara ise para cezası öngörülmüştür. Bununla birlikte para cezasını ödemek istemeyenlerin mizahî bir ifade ile şu cezalara çarptırılmaları uygun görülmüştür: Sokak berberleri marifetiyle kolundan kan aldirmek; *Ceride-i Havadis*'ten bir iki havadis göstermek; Galatasaray'ın yanındaki sokaktan burnunu kapatmadan geçmek; Hasköy vapuru ile Eyüp'e gitmek; Beyoğlu'na su gelinceye kadar beklemek (*Tiyatro*, 27 Haziran 1874).

Gazetenin 27. sayısında kanunnamenin devamı yer almaktadır. Müvezzi'lerin sattıkları nüshaların ücretini tamamen getirmelerinin istendiği madde hariç, bu sayıda yer alan maddeler ve bu maddelerin uygulanmamasından doğacak cezalar, tamamen okuyucuyu eğlendirmeye yöneliktir. İdarehaneye gelen ziyaretçilere kahve ya da sigara ikram olunmasının yasaklanması ve ziyaretçiler kahve içmeyi çok istiyorsa tüm matbaa halkına bir kahveyi onun ısmarlaması, ücretini de kendisinin ödemesi; matbaaya her kim gelirse muhakkak bir gazete alması, muharrir ve müretteplerin müdür tarafından para verilmedikçe para isteyemeyeceği maddeleri, kanunnamenin devamında yer almıştır. Bu maddelere uymayanlar ise yine ya para cezasına çarptırılmış ya da peşin para vermeden köprüden geçmeye çalışmasına, bir sene kömürünü kayıktan alıp hamal ile evine nakletmesine, hastalanınca şahadetnamesiz tabibin birine kendini baktırmasına hükümlenmiştir (*Tiyatro*, 1 Temmuz 1874). Gazete yayınladığı kanunname ile gazetecilik işini icra ederken uyulması gereken kuralları esprili bir dille ifade etmiştir.

Esprinin imâda bulunarak eleştirmek, mizahın protesto ve tahrip etmek, düzenin bozulduğu zaman ve ortamlarda toplumsal aksaklıkları ifade etmek işlevlerinden yola çıkarak yayın politikasını oluşturan *Tiyatro* gazetesi, yayınladığı her sayıda ve yazıda bu görevini yerine getirmiştir. Adı üzerinde, tiyatrodur yaptığı. Tiyatronun uğraşı ise, toplumu bilinçlendirme, düşünme ve düşündürmedir. *Tiyatro* gazetesi de, mizah ve tiyatronun isyankâr yanını toplumun lehine kullanmayı tercih etmiştir.

3. Tiyatro Gazetesinde Yer Alan, Tiyatro Sanatına İlişkin Yazılar

Tiyatro gazetesi; sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel aksaklıkları mizahî bir dille ifade ederken, okuyucusunu, tiyatro sanatı hakkında da bilgilendirmiş, oynanan oyunlardan haberdar etmiş, kimi tiyatro oyunlarının metinlerini neşretmiştir. Gazetede, metinleri neşredilmiş 18 tiyatro oyunu vardır. Bu oyunlar; *Ayak Oyunu* (*Tiyatro*, 11 Nisan 1874), *Kendi Kendine Hekimlik* (*Tiyatro*, 25 Nisan 1874), *Mubabbet Hırsız* (*Tiyatro*, 29 Nisan 1874), *Tiyatronun Hali* (*Tiyatro*, 2 Mayıs 1874), *Müstaid Uşak* (*Tiyatro*, 9 Mayıs 1874), *Telgraf Öğrenip Hekim Olmak* (*Tiyatro*, 20 Mayıs 1874), *Alafranga Bir Avukat* (*Tiyatro*, 10 Haziran 1874), *Teessüf* (*Tiyatro*, 27 Haziran 1874), *Bir Haneye Tabib Gelmesi* (*Tiyatro*, 22 Temmuz 1874), *Tenakûz* (*Tiyatro*, 15 Ağustos 1874), *Tavsiye* (*Tiyatro*, 19 Ağustos 1874), *Tömbeki* (*Tiyatro*, 16 Eylül 1874), *Aç Gözlü Hekim* (*Tiyatro*, 23 Eylül 1874), *Dayaklı İstikraz* (*Tiyatro*, 12 Nisan 1875). *Don Karlos* (*Tiyatro*, 6 Kanun-i sani 1874), *Bakkeal*

toplumun ekonomik sıkıntıları hem de bu sıkıntıya rağmen eldiven bir ihtiyaç olarak görülüp muhakkak alınmak istenmesi önemlidir. Bu yazıda, kadınların kamusal alanda fazlaca görülmeye başlanması da eleştirilmiştir. Yazıya göre, dükkânların kadınlarla dolup taşması, erkekleri alacağı olmasa da dükkâna girmeye hevesli kılmaktadır. Bu ifadeyle, kamusal alanın kadınların gezmesi, alışverişi için tehlikeli olduğu ifade edilmek istenmiştir (*Tiyatro*, 4 Nisan 1874).

Modernleşmenin şeklen gerçekleştirilebileceğine duyulan inancın eleştirildiği diğer bir hikâye, gazetenin 4. sayısında yer almıştır. Yazı, bir hekime mayasılı olduğunu ifade eden şahsın, hekimin tıbben mayasılın musaddak olmadığını, alafrangada böyle şey olmayacağını söylemesi üzerine bu beladan kurtulmak için başına şapka takarak alafranga olacağını belirtmesini içermektedir (*Tiyatro*, 11 Nisan 1874).

¹⁰ Gazete, 15. sayısında, kimi gazeteler için bir karne hazırlar ve bu karne aracılığı ile fikrini ifade eder. Karnede, gazetelere ilişkin düşünceler ve bu düşüncelerin altında, bazı gazetelerin bir sene zarfındaki tahsillerinin ahlak ve tavırlarına ilişkin düşünceleri beyan eden bir not cetveli verilmiştir. Düşünceler kısmına bakıldığında, *Ruznâme* için: "Otuz beş senedir ömrünü mektepte geçirüb hala bir şey öğrenememiştir. Ahlakî halimcedir."; *Basiret* için: "Gayet riayetli olduğundan hocalarından hemen hiç dayak yememiştir."; *Şark* için: "Sü-i ahlakî cihetle arkadaşlarıyla asla geçinemez. Kemâl-i gururundan kendisini hocalarından daha kemâlli tutar."; *Terakûl* için: "Uykuyu çok sevdiğinden hiç dersine bakmaz. Bunun için yakında mektepten çıkacaktır."; *Hulâsati'l Eşkar* için: "Kendi çocukluğuna bakmayıp büyüklük taslar."; *Hayâl* için: "İşini gücünü bırakıp çocuklara ortaoyunu meşkeder. Biraz da azameti sever."; *Şafak* için: "Matmazelliğine bakmayıp erkek işlerini karıştırır."; *Mecmû'a-i Ma'arif* için: "Ders vakti çalgı ile oynadığından geçende mektepten tardolunmuştur."; *El-Cevâib* için: "Mektebe devamı bir hayli senelere varmış ise de hâlâ söylediği anlaşılmaktan müberrâdır." denilmiştir (*Tiyatro*, 20 Mayıs 1874).

Kasap (Tiyatro, 11 Şubat 1875; *Tiyatro*, 14 Şubat 1875), *Bolga Budalası* (Tiyatro, 8 Mart 1875), *Pul Meşvereti* (Tiyatro, 15 Mart 1875)'dir. Gazetede bir de orta oyunu metni yayınlanmıştır: *Helvacı* (Tiyatro, 22 Temmuz 1874). Bu metinler, tiyatro severleri yazılı basılı bir mecra üzerinden bilgilendirmiş, okuyucu-tiyatro sanatı ilişkisini sıcak tutmuştur.

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma döneminde tiyatro, kendisini batılı gibi hissetmek isteyenlerin takip ettiği bir sanat dalıdır. Bu dönemde kadın-erkek demeden seçkin kesim, tiyatro salonlarını doldurmuştur. Batılılaşmanın şeklen gerçekleştirilemeyeceğini düşünenler ise, bu durumu eleştirmiştir. Onlara göre, tiyatro izlemeye gidenlerin birçoğu, tiyatro oyunları ya da tiyatro sanatı hakkında yeterince bilgi sahibi değildir. Amaçları, batılılığın temsili olan bu kamusal alanda, boy göstermektir.

Kimi zaman da seyirciyi, tiyatroya gitmek için, çıplak bir kadın gösterileceği, ilânla taahhüt edilen olağanüstü bir resim, cezbedebilmektedir. Böyle bir durumda da tiyatroya gitme sebebi izlenecek oyun değil, olağanüstü bir görüntüye tanıklık etmektir. *Tiyatro* gazetesinde yer alan bir yazı buna örnektir. 'İtizâr' adı ile yayınlanan bir yazıda, gazete matbaalarına gelen bir varakadan bahsedilmektedir. Bu varakaya göre bir okuyucu, gördüğü bir ilâna aldanıp ölülerin resmini seyretmek için Beyoğlu'ndaki tiyatroya gidip nafile yere iki çeyrek kapırdığından ve tiyatrocunun bu resimleri göstermediğinden yakınmaktadır. Varakanın sonunda ise okuyucu: "İki çeyreğe mi yanayım yoksa Beyoğlu'na kadar yorulduğuma mı?" demiştir. Gazetenin okuyucuya verdiği yanıt ise ilginçtir: "Onlara yanma! Oralara kadar girmeğe sevk eden aklına yan!" (Tiyatro, 19 Ağustos 1874).

Tiyatronun bu dönemdeki tek sorunu, toplum tarafından anlaşılabilmesi değildir. Osmanlı Devleti'nde yeni yeni tanınması, tiyatro sanatını icra edenlerin de yetersizliği sorununu gündeme getirmiştir. *Tiyatro* gazetesi bu sorunu irdelerken genellikle, toplumu da tiyatro konusunda bilgilendirmeye dönük bir görev yüklenmiştir. Örneğin 50. sayıda yer alan "Âşık evlenmesi"¹¹ adlı yazıda, Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı oyunu eleştirilmiş, bununla beraber bir komedyada bulunması gereken nitelikler okuyucuya aktarılmıştır (Tiyatro, 19 Eylül 1874):

- Birader Âşık Evlenmesi nâmındaki komedyayı gördün mü?
- Gördüm ama bir şey anlayamadım. Şinasi merhumun diye üzerinde yazılı ama doğrusu inanamıyorum.
- O kadar çürütme. İşte pekâlâ komedyaya.
- Nasıl pekâlâ komedyal! Sen de bilirsin ki o tiyatrodaki oynayacak olsa bir çeyrek sürmez.
- Varsın sürmesin.
- İyi ama zaten bu komedyada bir şey yok ki. Olsa olsa tuhaf olarak Müştak Beyin Kumru Hanımı alacak yerde Sakine Hanımı alması olacak. Hâlbuki böyle bir şey için de komedyaya yapılmaz.
- Öyle ama halka hizmet için yazılmış bir şeye benziyor. Baksana nihayetinde "birbirlerinin ahvâlini asla bilmeyerek ev bark olanların hali nasıl olur" diye bir şey söylüyor.
- İyi a kuzum ama bunda da bir halâvet yok. Bu adeta bir nasihattir. Komedyada olacak nasihatleri için görülecek fenalıkları sûret-i feciâda göstermek ister. Bunda ise öyle bir şeyler yok. Herifin yanlış kanı alması ise birbirlerini görmeyerek evlenenler için bir misal olamıyor.
- Ey artık sen de uzattın! İşte pekâlâ komedyal! Bak sana Ebu'l-laklakatül-enfinin ismi bile tuhaf!
- İşte en ziyade te'vil götürmeyecek yeri de burası ya! Çünkü hiç böyle isim olamaz. Tiyatro oyunları tabîi olmak şarttır.

Yazıda, bir komedyaya eserinin doğal ve uzun olması, toplumsal bir yarar güderek, topluma hizmet etmek için hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Ardından oyunun yazarı Şinasi hakkında da bilgi verilmiştir. Bu konuda yapılan bilgilendirme de eleştiri yüklüdür. Eser hazırlanırken kullanılan, "bize engel olduğu şöyle dursun, çehre züğürdü olarak evde kaldığından mâadâ akıl cihetiyle de iflâsa çıkmış..." ifadesinin, Şinasi gibi milletin ahlâk ve adâtına, tavr-ı mükâlematına vakıf biri tarafından söylenmeyeceği belirtilmiş, kitabın Şinasi'ye ait olmadığı iddia edilmiştir (Tiyatro, 19 Eylül 1874): "Kitap Şinasi'nin olaydı behemehâl kendisi tab' ettirirdi. Malum a merhumun tıbâate merakı aşırıdır. Bu kitabı ise Selanik'te kitapçı Tayfur Efendi bastırılmış. Hem ne hacet başka delile? Kitapta soru işaretleri bile yanlış konmuş. Hâlbuki zaten bu işaretleri kitabımızda isti'mâl eden Şinasi merhumdur." Bu ifade, Şinasi'nin Türk Edebiyatı'na noktalama işaretleri hususunda yaptığı katkısı da ortaya koymaktadır.

¹¹ Gazetede, *Şair Evlenmesi* adlı oyunun adı *Âşık Evlenmesi* olarak geçmektedir.

Gazetede yayınlanan, “Kaza ve kader” adlı bir başka yazıda da *Kaza ve Kader* adlı bir tiyatro eseri üzerine değerlendirme yapılmış, yazılan eserin bir tiyatro oyunu olarak kabul edilip edilemeyeceği tartışılmıştır. Eserde yer alan “sine-i emel, nişane-i sehm-i elem olacak”, “afitab ümidini münhasif biliyorsunuz” gibi sözlerin, kâfiyeli kelimelerin tiyatro oyunlarında yer alamayacağı; çünkü hiçbir Türk lakırdı söyleyenin bu gibi ifadeler kullanmayacağı, tiyatrodaki da söylenen sözlerin, doğal hayatta nasıl kullanılıyorsa aynı şekilde kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Bu gibi hataların, tiyatro oyunlarının Türk toplumunda yeni yeni hazırlanıyor olmasından kaynaklandığının belirtildiği yazıda, ileride müelliflerin halkın söyledikleri sözlerin şivelerine dikkat etmeye başlamaları ile iyi oyunlar görülebileceği açıklanmıştır (*Tiyatro*, 26 Eylül 1874).

Gazetede kimi zaman da oyun yazarları ya da mütercimleri övülmüş, oyuncular eleştirilmiştir. “Osmanlı tiyatrosunda Besa yahut Ahde Vefa” adlı bir yazıda, Osmanlı Tiyatrosu’nda oynanan *Besa* yahut *Ahde Vefa* adlı dram eleştirilmiştir. Oyunun kuruluşu üzerine yapılan eleştiride, oyunun kurgusunun beğenildiği, bu eseri Osmanlıca’ya çevirenin tecrübeli ve bilgili olduğu belirtilmiştir. Buna sebep olarak ise bir milletin ahlak ve adetlerinin öğrenmek için içlerinde bulunmanın lazım geldiği; fakat dram yapabilmek için bilgiye ve zekâyâ muhtaç olduğu dile getirilmiştir. Yazıda, oyuncular ve seyirciler ise olumsuz bir biçimde eleştirilmiştir. Oyuncuların seyirciyi, ağlayacak yerde güldürdüğünden söz edilmiş, bu aksi durumun seyircilerden de kaynaklanabileceği dile getirilmiştir. Ayrıca seyircilerin ıslık çalması da eleştirilmiş, Osmanlı tiyatrosunda ıslığın el çırpma ile aynı manada kullanılmasının yanlış olduğu, bunun tiyatro idaresince öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir (*Tiyatro*, 11 Nisan 1874).

Tiyatro binalarının fiziksel yetersizliği de gazetede eleştiri konusudur. Gazetenin 2. sayısında yer alan “Feyz-i Aşk” adlı bir yazıda, Osmanlı Tiyatrosu’nda oynanan *Feyz-i Aşk* adlı oyunun başarılarından söz edilmiştir. Kullanılan lisan, oyuncuların mahareti ve ezberleri bakımından övülen oyunun birinci perdesinin tertibinin, Fransızların beyninde fevkalade bir yer eden *La Dame aux camélias*’tan farklı olmadığı belirtilmiştir. Bununla beraber yazıda, tiyatronun fiziksel biçimsizliği eleştirilmiş, seyircilerin locada muhtırın söylediklerini oyuncuların daha iyi işittiği ifade edilmiştir. Yazıda son olarak mizahî bir üslup kullanılarak bu duruma bir çare bulunmuştur: “Mesela oyuncular sette oynayacaklarına gelip locada oynasa ve ahali de sette oturup seyretseler daha iyi olmaz mı?” (*Tiyatro*, 4 Nisan 1874).

Tüm bu eleştirilere rağmen *Tiyatro* gazetesi, tiyatro sanatının Osmanlı Devleti’nde gelişeceğine dair ümitlidir. 55. sayıda yayınlanan bir yazıda, yeni açılan Opera Komik ile ilgili görüş bildirildikten sonra, tiyatroların çoğalmasının, maârifin terakkisine bir delil, maârifin terakkisinin ise her bir saadetin husulüne mukaddime olacağından Opera Komik tiyatrosunu tebrik ve devamını temenni ettiklerini duyurmuştur (*Tiyatro*, 7 Teşrin-i evvel 1874).

Gazetede, geleneksel orta oyunu ile batılı tiyatro da karşılaştırılmıştır.¹² Orta oyunlarının, Batılılaşma süreci ile birlikte, tiyatro ile rekabete girdiğinden, tiyatroya benzemeye çalıştığından; ancak bunu başaramadığından bahsedilmiş; eleştiri yapılmıştır. 58. sayıda, “Orta oyununun tiyatroya rekabeti semeresi” başlığı ile verilen bir yazıda, ilerleme fikrinden önce orta oyunlarında bir sürü eğri büğrü herifin parça parça entari, cübbe ve pabuç, kocaman bir de kavuk giyerek meydana çıkıp tımarhane delilerine benzer nazireler söyledikleri, bazen kadın kıyafeti giyen erkeğe sarkıntılık edildiği, zurna ve dümbelek kullanıldığı belirtilmiştir. İlerleme ve tiyatro ile rekabet etme isteğinden sonra, hiçbir şeyin tadil ve ıslah edilmediği, sadece her orta oyununa birer ikişer küçük ilavelerin yapıldığı, bunların birer takım çingene sazende getirmekten ibaret olduğu aktarılmıştır. Yazının sonunda Osmanlı tiyatrosundan bir sene evvel kaçmış ve kovulmuş oyuncuların birinin tiyatro ile rekabet etmek için Aksaray’da, tiyatro piyeslerinden *Zor Nikah* adlı oyunu orta oyunu olarak icra ettiği; ancak başaramadığı iddia edilmiş ve “Hemen dua etmeli ki orta oyunları şimdiki arsızlıklarını ileriye götürmesinler de bari bu kadcılık bir kuvvet ve nisbette kalsın !!”

¹² Padişah Abdülaziz Dönemi’nde, orta oyununda canlanma yaşanmıştır. Şehirdeki orta oyunu sanatçıları saraya alınmış, padişah eski tertip orta oyunu seyrederek eğlenmiştir (Sevengil, 1962; 49). Yeni Osmanlılar ise, geleneksel orta oyunu karşısında batılı tiyatrodan yana olmuşlardır. Yeni Osmanlılar padişah karşısında aldıkları tavır nedeniyle, padişahın bir an önce tahttan inmesini istemişlerdir. Öyle ki padişahın sarayda orta oyunu oynatması bile onun padişahlıktan ayrılması için bir sebeptir (Sevengil, 1962; 56). Oyunların entelektüellerce beğenilmemesinin sebebi; kaba saba, argo ve cinselliğe dayalı olmasıdır. Bu nedenle, geleneksel oyunların Batı tipi tiyatroya devşirilerek yatağın değiştirilmesini istemekteydiler (Cantek, 2001; 20). Örneğin Namık Kemal, orta oyununu tiyatro ile karşılaştırmış ve aşağılamıştır. Ona göre orta oyunu, en budalaca davranışları, edepsizce ve kaba sözleri gösterir. Toplum, bayağılığı kullanarak sadece güldürmek işlevini yürütür (*İbret*, 31 Mart 1873).

denilmiştir (*Tiyatro*, 17 teşrin-i evvel 1874). 59. sayıda verilen “Tuhaf bir müşahede” adlı benzer bir yazıda ise, bir orta oyununun oynanacağı meydandan söz edilmiş, bu meydana al perdelerin tiyatroya benzetilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir. Rekabetin al perdeler aracılığı ile yürütülmesi üzerinden eleştiri yapılmıştır (*Tiyatro*, 21 Teşrin-i evvel 1874). Gazete modern tiyatroyu, geleneksel orta oyununa yeğlemektedir. Bu yazılar, gazetenin modernleşme konusundaki tavrı hakkında da ipucu niteliğindedir. Modernleşmeye karşı çıkılmamaktadır. Yalnızca, modernleşmenin taklitçilikle karıştırılması engellenmek istenmektedir. Bu konuda, dönemin Osmanlı Tiyatrosu Müdürü Güllü Agob ve *Hayâl* dergisi arasında yaşanan bir anlaşmazlık hakkında yayınlanan bir yazıda da görüş bildirilmiştir. *Hayâl*’in Güllü Agob’u Türk ahlakına uygun olmayan oyunları oynatmakla eleştirmesi üzerine, *Tiyatro* gazetesinin verdiği cevap okuyucuya batılılaşma dersi vermektedir. *Tiyatro* gazetesi, Avrupa’nın taklit edilmeden örnek alınması gerektiğini belirtmiştir (*Tiyatro*, 4 Ağustos 1874).

Gazetede, Güllü Agob hakkında başka yazılar da yayınlanmıştır. Yayınlanan diğer yazılarda, *Tiyatro* gazetesinin Güllü Agob’u övdüğü de yerdığı de görülmüştür. Gazete, *Hayâl* dergisi ile yaşadığı problemler karşısında, Güllü Agob’un yanında yer almıştır. Gazetenin 34. sayısında yer alan “Hayâl’in saçmaları” başlıklı yazı, bu konuda örnektir. Yazı, *Hayâl* dergisinin Güllü Agob aleyhindeki tavrının nedenlerini ve bu tavrın haksızlığını ortaya koymuştur.

Güllü Agob’un bir ilan yayınlamak üzere oynanacak oyunları beyan etmesi ve bazı hasetlere sitemde bulunması üzerine *Hayâl* dergisi hiddetlenmiş ve Güllü Agob’a –Güllü Agob tarafından *Hayal* gazetesinin adı ifade edilmemiş olmasına rağmen–biz hasetçi miyiz? diye sormuştur. Ardından Güllü Agob Efendi’yi oynatacağı oyunlar nedeniyle utanmaz, hodbin, zevzek olmakla; sıvacılıktan gelmekle, lisan bilmezlikle, kötü ahlaklı olmakla suçlamıştır. *Hayâl*, Güllü Agob’a: “sen kim oluyorsun da Avrupa’da usta oyuncuların verebildiği oyunları oynamaya kalkışıyorsun.” demiştir (*Hayâl*, 22 Temmuz 1874). *Hayâl* dergisinde yayınlanan bu yazının hem garaz hem de cehalet dolu olduğunu belirten *Tiyatro* gazetesi, *Hayâl*’in haddini aştığını, Osmanlı tiyatrosunun Avrupa’da icra edilen oyunlara heves etmesinden iftihar duyulması gerektiğini belirtmiştir. Ardından da Türklerin Avrupa’dan aşağı kalmayacağını, Osmanlı tiyatrosunda da güzel oyunlar oynanabileceğini, belki Avrupa tiyatrolarının günün birinde geçilebileceğini ifade etmiştir. Meşhur oyunların Avrupa’daki gibi icra edilememesi halinde de bu duruma, “utanmazlık” yakıştırması ile yaklaşamayacağını dile getirmiştir. *Tiyatro*’da Güllü Agob’un lisan bilmezlikle suçlanması ile ilgili ise, Güllü Agob’un tiyatrodaki ders vermeyeceği, lisan verenlere maaş verip onlardan yararlanacağı açıklanmış, sıvacılıktan geldiği için eleştirilmesinin ise, sıvacı esnafına hakaret olduğunu belirtmiş, *Hayâl*’in hakareti kendine silah edinip önüne gelene saldırdığı açıklanmıştır. *Tiyatro* gazetesinde yapılan Güllü Agob lehindeki bu açıklamalar, gerek tiyatronun Osmanlı Devleti’nde gelişip ilerlemesini sağlamak, gerekse *Hayâl* dergisi ile geçmişten beri yaşanan huzursuzluktan kaynaklanmaktadır. Zaten gazete, yaptığı açıklamaların amacının, Güllü Agob Efendi’yi korumak olmadığını belirtmiştir (*Tiyatro*, 25 Temmuz 1874).

Bu yazının yayınlanmasından iki sayı sonra, “Hayâl’in saçmalarından mâba’d” başlıklı diğer bir yazı, *Hayâl* dergisinin *Tiyatro* gazetesince eleştirilmesi nedeniyle verdiği cevap üzerine yayınlanmıştır. *Hayâl* dergisi, *Tiyatro* gazetesine cevaben hazırladığı yazıda, *Tiyatro*’yu İmtiyazını Güllü Agob sayesinde almakla suçlamıştır (*Hayâl*, 29 Temmuz 1874). Buna karşı *Tiyatro* gazetesi, gazetelerinin ilk çıktığı zamandan beri kimsenin menfaatine alet olmadığını, kendilerinin hakkaniyetin iltizam edilmesini önemsediklerini belirtmiştir. Buna delil olarak da Güllü Agob aleyhine yazdıkları ve yazacakları yazıları göstermiştir (*Tiyatro*, 4 Ağustos 1874).

Güllü Agob’un eleştirildiği yazılar ise genellikle mizacımdan kaynaklanmaktadır. 75. sayıda yer alan mizahî bir yazı, bu konuda örnektir. Yazıda, Osmanlı Tiyatrosu Kumpanyasının müdürü, aktörü olan Agob’un, 1830 yılında Beşiktaş’ta doğduğu, anasının karnından dışarı maharetle ve oldukça hızlı çıkması nedeniyle görenlerin, perde arkasından senaya çıktığını zannettiği belirtilmiştir. Ebeye, ebelik hakkının verileceği sırada Güllü Agob’un söze karışarak, “tiyatromuzun nizamî iktizasındandır ki paranın nıfı ay başında nıfı-ı diğeri de ayın on beşinde verilecek” dediği ifade edilmiştir. İlim ve marifet için mektebe gönderilen Agob, hilkatinde böyle şeylere ehemmiyet vermek olmadığından yalnızca arkadaşlarının tavır ve hareketleri ile ilgilenmiştir. Derslerini hiçbir zaman bellemeyip arkadaşlarının söylediklerini hocaya kendisi tarafından yapılmış bir ders gibi satmakta o kadar yetenekli olmuş ki, tiyatrodaki dahi yapacağı rolü ezberlemeden senaya çıksa, muhızından aldıklarını dahi yanlış söylemeye muktedirdir. Mektepten çıktıktan

sonra rivayetlere göre nakkaşlık ya da sıvacılık yapan Agob, milletine hizmet için tiyatroculuğa kalkışmış, 1866'da Naum'un Tiyatrosu'nda Makbed'i oynamıştır. Yazıda bundan sonra başka roller oynasa da bunları, adam aldatmak ya da mürailik etmek icap eden işler kadar başaramadığı ifade edilmiştir. Ardından Osmanlı Tiyatrosu Kumpanyasını kurmuş ve kendisine bu kumpanyanın müdürü süsünü vererek Fransız oyunlarının tercüme ve icrasıyla uğraşmıştır. Yazıda, Agob'un tiyatrosunda büyük kusurları dahi küçücük gördüğü, her ne vakit aktörlerden biri yanına gitse: "Artık bittim, öleceğim, lâkin tiyatronun yüzü üstüne kalacağını düşünüyorum da dişlerimi sıkıp ölmüyorum." dediği, işkilli bir insan olduğu, iki kişinin gizlice konuştuğunu görse belini eğerek ve ellerini ovuşturarak yanlarına gidip: "Efendiler! Tiyatro benim değil milletindir. Ne istersiniz bu biçare tiyatrodan?" şeklinde konuştuğu belirtilmiştir. Son olarak yazıda, menfaat düşkünü olarak gösterilen Güllü Agob şu sözlerle nitelenmiştir: "Güllü Agob yüksek boylu, orta yapılı, sarı renkli, uzun simâli, kısa sakallı, yok beyinli bir adamdır." (Tiyatro, 5 Mart 1875).

Gazetede, Güllü Agob'u eleştiren diğer bir yazı, imzasız olarak "Aferin Güllü!" adı ile yayınlanmıştır. Yazıda Güllü Agob'un kendi haline göre bir müellif olduğu belirtilmiş, ehibbasının telif ettiği dram ya da komedyalara kendisinin telif etmiş gibi gösterdiği, hem de bu eserleri alenen kendi eserleri olarak ilan ettiği açıklanmıştır. Yazıda, "Dünyada çalınmaz bir şey varsa o da işte mahsul-i fikirdir. Bu öyle bir servettir ki insanın tabiatında merkûz olur. Çalmak isteyenler de fazla olarak kendi dirayetini verir." denilerek bir başkasının eserini ya da fikrini çalmanın sakıncalarından bahsedilmiştir (Tiyatro, 8 Ağustos 1874).

4. Sonuç

Osmanlı Devleti'nde, tiyatro sanatının gelişmeye başlaması, dönemin gazetelerinin de ilgisini çekmiştir. Hem tiyatro sanatına ilgi duymaları ve bu sanatı araştırmaları hem de tiyatro yazarı, eleştirmeni olarak bu sanat dalında aktif bir biçimde faaliyet göstermeleri dolayısıyla gazete yazarları, batılı anlamdaki tiyatronun toplumca tanınmasında etkin olmuşlardır. Agob Baronyan da bir tiyatro yazarı ve eleştirmenidir. Baronyan, yazılarını ve eleştirilerini yayıncılığını yaptığı gazete ve dergilerde yayınlamaktadır. Tiyatro gazetesi de Agob Baronyan'ın çıkardığı bu süreli yayınlar arasında yer alır.

Tiyatro gazetesi, 20 Mart 1874 ve 12 Nisan 1875 tarihleri arasında 86 sayı yayınlanarak tiyatro sanatına katkıda bulunmuştur. Gazetede, yayın hayatı boyunca 18 adet tiyatro oyununun metni neşredilmiştir. Bu metinlerle; gerek tiyatroya gidemeyen tiyatroseverlere yazılı-basılı bir mecra üzerinden ulaşılmış; gerekse tiyatroya giden ancak kimi aksaklıklar nedeniyle oyun esnasında anlayışamayan bentler yayınlanarak bilgilendirme yapılmıştır. Böylece, gazete okuyucusu-tiyatro ilişkisi de sıcak tutulmuştur.

Birçok tiyatro oyunun ilânının da yer aldığı gazetede, tiyatro metinlerinin yanı sıra, yavaş yavaş gelişen ve topluca yeni yeni anlaşılmaya başlanan tiyatro sanatı hakkında da bilgi verilmiştir. Bu sanatın, geleneksel oyunlardan farkı, bir komedyada bulunması gereken özellikler anlatılmıştır. Yakın zamanda kurulan tiyatro sahnelerinden ya da yaptırılan tiyatro binalarından ve bu binaların teknik ve fiziksel eksikliklerinden söz edilmiştir. Dönemin tiyatro yazarları acemice eser yazmakla, oyuncuların oyunlarını acemice oynamakla eleştirilmiştir.

Dönemin Osmanlı Tiyatrosu Müdürü Güllü Agob da gazetenin eleştirilerinden önemli bir pay almıştır. Güllü Agob, kimi komedyaya eserlerini kendi eserleri olarak göstermekle suçlanmış, bunun fikir hırsızlığı olduğu belirtilmiştir. Agob, mizacı nedeniyle de hicvedilmiş; sorumluluk sahibi olmayan, tiyatro konusunda yeteneksiz, işkilli bir karaktere sahip olduğu ifade edilmiştir. Güllü Agob'un gazetede savunulduğu birkaç yazı da bulunmaktadır. Bu yazılar ise Hayâl dergisinin yayınladığı Güllü Agob eleştirilerine karşı hazırlanmıştır. Hayâl dergisinin Güllü Agob'u, Avrupa'da usta oyuncuların oynadığı oyunları Osmanlı Devleti'nde oynatmaya kalkışmaya cüret etmekle suçladığı kimi yazılara karşı Tiyatro gazetesi, batılılaşma konusundaki tavrını da ortaya koyan yazılar yayınlamıştır. Tiyatro gazetesi, Osmanlı tiyatrosunun, Avrupa'da oynanan oyunlara heves etmesinden iftihar duyulması gerektiğini, Türklerin Avrupa'dan aşağı kalmayacağını, Osmanlı tiyatrosunda da güzel oyunlar oynanabileceğini, belki Avrupa tiyatrolarının günün birinde geçilebileceğini de açıklamıştır.

Gazetede yayınlanan yazılardan, tiyatro sanatının, Osmanlı Devleti'nde gelişiminin başında olduğu; bununla birlikte oyun yazarlarının, oyuncuların, idarecilerin batılı anlamdaki tiyatroyu geliştirme konusundaki heveskârlığı dikkat çekmektedir. Hatta öyle ki bazı yazılarda; oyunların, batıdaki gibi icra edilebildiği, oyuncuların hünerleri ve çabasından yola çıkılarak anlatılmıştır. Zaten gazete, tiyatronun ileride

Avrupa'dakinden daha iyi icra edilebileceğine inanmaktadır. Ancak gazeteye göre önemli olan Avrupa'nın taklit edilmeden örnek alınmasıdır.

Kaynakça

- And, M. (1983). Cumhuriyetten Önce Türkiye'de Tiyatro. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. C. 9, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2504-2511.
- And, M. (1985). Tanzimat ve Meşrutiyet Tiyatrosu. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul: İletişim Yayınları.s. s. 1608-1622.
- And, Metin. (2004). Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buttanrı, Müzeyyen. (2011). Çeşitli Yönleriyle Tiyatro, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.
- Cantek, L. (2001). "Çöküş Sürecinde Osmanlı Mizahının Kritiği", Gül Diken, sayı: 24, s.14-22.
- Hayâl*, 22 Temmuz 1874.
- Hayâl*, 29 Temmuz 1874.
- İbret*, 31 Mart 1873.
- Norehad, B. (2012). "Hagop Baronyan", (Çev. Ayşan Sönmez), Şark Dişçisi, (Çev. Boğos Çalgıcıoğlu), İstanbul, Aras Yayınları, s.7-12.
- Özön, M. N. (1966). "Türk Tiyatrosuna Toplu Bir Bakış", Türk Dili Tiyatro Özel Sayısı, sayı: 178, s.654-674.
- Ruzname-i Ceride-i Havadis*, 18 Nisan 1861.
- Sevengil, Refik Ahmet. (1962). Türk Tiyatrosu Tarihi (IV) Saray Tiyatrosu, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tiyatro*, 20 Mart 1874-12 Nisan 1875.